

Dr Srđan MUSIC

JEDNA ZANIMLJIVA POTERNICA IZ XVIII VEKA U ARHIVU HERCEG-NOVOG

Radeći u Arhivu Herceg-Novog pronašli smo jedan veoma zanimljiv dokumenat iz XVIII veka, tačnije iz godine 1768. To je poternica za ubicom Johana Joahima Vinkelman (Johann Joachim Winckelmann), poznatog arheologa i istoričara umetnosti koji je ubijen 8. juna 1768. godine u Trstu.

Rođen 1717. godine u Štendalu (Stendal) u Pruskoj, Vinkelman se veoma rano posvetio izučavanju klasične starine. Privučen arheološkim bogatstvima Italije, došao je 1755. godine u Rim i tu se čak i pokatoličio da bi sebi olakšao pristup riznicama Vatikana. Njegovo divljenje antici i njegova dela (posebno »Istorija antičke umetnosti«) nalaze se u osnovi onog stila koji će malo docnije da se afirmiše kao neoklasicizam.

Vinkelman je neprestano želeo da poseti Grčku da bi na istinskim izvorima klasične umetnosti nastavio svoja izučavanja. Stoga je 1767. i 1768. godine putovao po Nemačkoj i Austriji da bi prikupio nešto novca za nameravano putovanje. U Minhenu su ga dočekali sa najvećim počastima, a u Beču su ga primili Marija Terezija i knez Kaunic (Kaunitz). Obasuli su ga darovima i predložili su mu da ostane na dvoru u Beču. Obuzet svojim antičkim snom, Vinkelman nije prihvatio ponudu i, posle mesec dana boravka u Beču, krenuo je natrag u Italiju noseći sobom darove koje je dobio od Marije Terezije. Ti darovi će mu, na žalost, doći glave.

Na povratku u Italiju zadržao se u habzburškom Trstu u očekivanju broda kojim bi se prebacio u papsku luku Ankonu. Tu se sprijateljio sa izvesnim Arkandelijem koji je već ranije bio osuđivan zbog krađe. Izgleda da je bilo u pitanju takozvano »posebno prijateljstvo« (homoseksualna veza jer se pretpostavlja da je Vinkelman bio osetljiv na tu vrstu kontakata čestih u njegovoj obožavanoj antici; uostalom i njegov ideal lepote bio je muška lepota Apolona dok je Venere sasvim zanemarivao) i da je Arkandeli, koristeći Vinkelmanovu naklonost, pokušao da opljačka torbu u kojoj su se nalazili darovi. Vinkelman se branio i Arkandeli ga je teško ranio

sa pet udaraca nožem, a zatim je pobjegao. Neposredno potom Vinkelman je izdahnuo, ali je na samrti zamolio da se oprostí njegovom ubici. Međutim, kada je ubica uhvaćen osuđen je na smrt i pogubljen je na najgrozniji način — raščerečen je na točku.

Poternica za Vinkelmanovim ubicom koja se nalazi u Arhivu Herceg-Novog (Fasc. CCXXXI, 1767 — 69, br. 109) izdata je za nekim Frančeskom Andelijem (Francesco Angeli), kuvarom po zanimanju, koji je već ranije zabeležen u arhivima kriminalističke policije jer je u Beču ukrao 4.000 forinti. Da li je to onaj Arkandeli koji je ubio Vinkelmana nismo još u stanju da utvrdimo. O tome bi morala da se izvrše dalja istraživanja u arhivima Trsta, Venecije, Zadra i Kotora i da se uporede sa spisima sa suđenja Vinkelmanovom ubici da bi se ovaj dokument mogao tačno locirati. Za sada je veoma zanimljivo konstatovati da je poternica poslata iz Kotora 27. juna 1768. godine, da je primljena 29. juna iste godine u Herceg-Novom, a da je na nju odgovoreno 6. jula. Poternicu je potpisao lično Antonio Renier, Generalni providur Dalmacije i Albanije. Iz teksta poternice se vidi da je pretpostavljeni ubica bio Venecijanac, a ubistvo Vinkelmana, naučnika cenjenog na bečkom dvoru, moralo je da zaista zada velike brige već dobro onemoćaloj Mletačkoj Republici.

Donosimo tekst poternice na italijanskom jeziku, prevod teksta i fotokopiju dokumenta pronađenog u Arhivu Herceg-Novog:

Illustrissimo Signor Signor Colendissimo

Li 1768: 29 giugno C. Novo recepta. Alli 6 luglio fu risposto.

Alli 8 Giugno corrente in Trieste nell' Ostaria grande fù proditoriamente assassinato il celebre Antiquario signor Giovanni Winkelman. L'assassino fù un'uomo italiano, di statura ordinaria, carnagione bianca, vaiolato in faccia, barba color castagno scuro, capelli simili in coda, età di circa 35 anni. Fuggì colla sola sottoveste di seta bianchizza con picciolo ricamo, o siano Fiori d'argento, calzoni d'agucchia di Canarossa tendenti al pampadur. Si suppone, che tal'uomo possa essere certo nominato Francesco Angeli, di professione cuoco, che hà moglie in Venezia di nome Giustina Naius abitante alli tre Ponti di Santa Maria Maggiore. Anni scorsi veniendo in Vienna nella Casa del Signor Cataldi, ruppe il scrigno del Padrone furandone 4.000 Fiorini, e fù condannato a quattro anni di carcere, coll'esilio di tutti li stati Imperiali Austriaci.

Con tali lumi sollecitarà V. S. Altissima il rintracciamento e fermo dell'indicata persona, così premendo all' Eccellentissimo Senato, e di quanto riuscito fosse alla di Lei perquisizione in cosa,

Alto Sig. Sig. Ad. 10

112

Car. Ves. sig. Diego C. Moro, Goupsy et C. Lucio J. P. P. P.

Alli e Guogo comata in Trieste nell' Austria grande
si proditoriamente assassinato il celebre Artigiano Sr Giovanni
Winkelman. L'assassino fu un loro italiano di statura ordinaria
cornagione bianca, vogliato in faccia, barba edo cattagno scuro
capelli simili in coda, età di circa 35 anni. Fuggi colto solo
sottovestito di seta bianchiza con picciolo ricamo o ricamo Fiori d'
argento, calzoni d'acquaia di lana nera tendenti al purpureo. Si
suppone che tal loro possa essere stato nominato Fran. Angelini
di cognome Coco che ha moglie in Venezia di nome Giustina
vive in Venezia ab. in Ponte di Sta. Maria Maggiore. Anni scorse
venne arrestato nel Cas. dal Sr. Castell, rugo il S. Onorio dell'
Cassa, e condannato a quattro anni di
carcere, col patto da tutti li Stati Imperiali Austriaci.

Con tali lami sollicitava V. S. Illma il ristacciar ante a ferro
di d'arte, fortuna, così pensodo al Col. Serato a di quanto riuscis
se ab. di lui parquizioni in caso, che dov' essere seguita con
diligenza, attendesi in diligenza i riscontri per aggiunger
ogni committore, e lo bacio alle mani.
L'Alto 27 Giugno 1768.

Antonio P. P. P.

che dev'essere eseguita con tutta sollecitudine, attenderò in diligenza i riscontri, per agguingerle le opportune commissioni, e le baccia affettuosamente le mani.

Cattaro 27 Giugno 1768

Ill. Sign. Prov. di Castel Novo

ANTONIO RENIER, PROV: GENERALE

Prevod dokumenta:

Preuzvišeni i mnogopoštovani Gospodine

Primljeno 29. juna 1768. u Herceg-Novom. Šestog jula odgovoreno.

Osmog juna ove godine u Trstu, u Velikoj gostionici podlo je ubijen čuveni antikvar gospodin Đovani Vinkelman. Ubica je jedan Italijan, srednjeg rasta, bele puti, rošavog lica, tamnokestenjaste brade, slične kose vezane u pletenicu, od oko trideset pet godina. Pobegao je samo u beličastoj potkošulji sa sitnim vezom ili na srebrnaste cvetiće, u pletenim kilotama od vune iz Kanarose. Pretpostavlja se da je to izvesni Frančesko Anđeli, po zanimanju kuvar, koji ima ženu u Veneciji koja se zove Đustina Najus, a stanuje na tromostju Sv. Marije Mađore. Ranijih godina, kada je došao u Beč u kuću gospodina Kataldija, obio je kasu svog gospodara i ukrao je 4.000 forinti. Zbog toga je bio osuđen na četiri godine robije i na izgnanstvo iz svih država Austrijske carevine.

Na osnovu ovih podataka Vaša će Preuzvišenost učiniti sve da se pronađe i uhapsi navedena osoba jer je do toga veoma stalo uzvišenom Senatu i o onome što biste mogli da učinite u toj stvari, koja mora da se obavi na najbolji mogući način, očekujem hitni izveštaj da bih izdao odgovarajuća naređenja, i srdačno Vam ljubim ruke.

Kotor, 27. juna 1768.

Antonio Renijer, Generalni Providur

Preuzvišenom Gospodinu Providuru Herceg-Novog

Još jednom napominjemo da se u Arhivu Herceg-Novog ne nalazi odgovor na ovu poternicu i ukoliko nešto više saznamo o tome objavićemo u jednom od narednih brojeva časopisa »Boka«.

Riassunto

UN INTERESSANTE MANDATO DI CATTURA DEL SECOLO XVIII TROVATO NELL' ARCHIVIO DI HERCEG-NOVI

Srdan MUSIC

Lavorando nell' Archivio di Herceg-Novi abbiamo rintracciato il mandato di cattura per un certo Francesco Angeli, pressunto assassino del celebre archeologo e storico d'arte del XVIII secolo, Giovanni Winckelman. Riproduciamo qui il testo italiano con la relativa traduzione in serbocroato e inoltre la copia fotostatica del documento originale. Non sappiamo purtroppo quale sia stata la risposta delle autorità hercegnovesi e neppure se il suddetto Francesco Angeli sia risultato veramente l'assassino Arcan-geli, il quale fu catturato poco dopo l'assassinio e poi condannato al supplizio della ruota.